

Betreft: Visie rechtvaardig handels- en landbouwbeleid

Amsterdam, 15 december 2023

Geachte leden van de commissies: Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,

Van harte gefeliciteerd met uw (her)verkiezing als lid van de Tweede Kamer.

U ontvangt deze brief met onze visie namens de Landbouwcoalitie voor Rechtvaardige Handel. Hierin werken boeren- en maatschappelijke organisaties samen vóór rechtvaardige handelsregels die veehouders en akkerbouwers een eerlijk inkomen bieden voor een zo milieu- en diervriendelijk mogelijk product, en tégen de huidige handelsverdragen die dit belemmeren.

De leden van onze coalitie zijn Agractie Nederland, Dutch Dairymen Board (DDB), Foodwatch Nederland, Nederlandse Akkerbouw Vakbond (NAV), Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV), Platform Aarde Boer Consument en Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding (BD-Vereniging).

We werken nauw samen met andere maatschappelijke organisaties en vakbonden binnen de Handel Anders!-coalitie. Een aantal van genoemde organisaties leverde ook een bijdrage aan de publicatie met alternatieven 'Een oproep voor eerlijke en duurzame handel' die eind 2020 in Nieuwspoort werd gelanceerd.¹

In deze brief zullen we dieper ingaan op onze standpunten op gebied van handel en landbouw, en waarom de huidige handelsverdragen negatief uitpakken voor boer, natuur en milieu wereldwijd. We willen u allereerst oproepen om ervoor te zorgen dat Nederland in de Europese Raad tegen het EU-Mercosur-verdrag stemt. Deze stemming kan op zeer korte termijn begin 2024 plaats vinden. In een rapport met Handel Anders! (2021)² hebben we dit verdrag geanalyseerd en stellen een alternatief voor.

Tevens zullen we in deze brief een link leggen met het EU Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en een coherent alternatief aanbieden. Het huidige GLB gaat gelden tot 2027, maar binnenkort zal al weer worden gestart met het opstellen van een nieuw GLB voor de periode na 2027.

Wij pleiten voor een radicalere hervorming van het GLB zodat de verkeerde beleidskeuzes die sinds de vrijhandelsafspraken in 1992 zijn gemaakt, worden hersteld. Pas dan kan werkelijk worden voldaan aan de doelstellingen van het GLB, zoals een redelijk verdienmodel aan voedselproducenten bieden. Pas als boeren een eerlijke prijs voor hun product krijgen en beloond worden voor maatschappelijke diensten, is een echt duurzame landbouw mogelijk die bijdraagt aan het behalen van Europese en Nederlandse duurzaamheidsdoelstellingen. Het voordeel is dat het GLB-budget bij deze hervorming ook veel effectiever kan worden ingezet en geheel ten goede komt aan het behalen van maatschappelijke doelstellingen.

En last but not least; het maakt de kans op een effectief en door boerenorganisaties ondersteund Nederlands Landbouwakkoord een stuk groter.

Wij hopen binnenkort deze visie toe te lichten binnen een persoonlijk gesprek bij u in Den Haag, dan wel per Zoom. Mocht u daar op in willen gaan, dan horen we dat graag. Ook zijn we benieuwd naar eventuele vragen en opmerkingen. We zien uit naar een prettige samenwerking de komende jaren.

Namens,

Landbouwcoalitie voor Rechtvaardige Handel:

Agractie NL, BD-Vereniging, DDB, Foodwatch NL, NAV, NMV en Platform ABC

Coördinator: Guus Geurts

guusgeurts@yahoo.com

06 – 43979849

¹ <https://handelanders.nl/geslaagde-lancering-publicatie-in-nieuwspoort/>

² <https://handelanders.nl/nieuwe-publicatie-eu-mercosur-handelsverdrag>

Analyse van de negatieve gevolgen van vrijhandelsverdragen

De huidige vrijhandelsverdragen en WTO-regels pakken slecht uit voor boeren wereldwijd, de mondiale voedselzekerheid en natuur en milieu. Enerzijds omdat zij boeren tot onderlinge concurrentie dwingen doordat de bescherming van regionale en nationale markten wordt afgebroken. Zij krijgen hierdoor te maken met te lage en onstabiele prijzen. Hierdoor wordt de voedselzekerheid op basis van productie door lokale boeren over de gehele wereld in gevaar gebracht.

Anderzijds dragen deze vrijhandelsafspraken bij aan uitstoot van broeikasgassen door onnodig transport en omzetting van natuurgebieden in landbouwgronden, met name in het Mondiale Zuiden. De huidige vrijhandel zorgt er ook voor dat een deel van de natuurlijke hulpbronnen in mondiale Zuiden worden gebruikt voor de productie van producten als vlees, veevoer en biobrandstoffen voor de export. Dit gaat ten koste van natuurgebieden en landrechten van kleine boeren en inheemse volkeren, wat hen bedreigt in hun bestaan en voedselzekerheid.

Europese veehouders en akkerbouwers hebben vooral te maken met een reeks vrijhandelsverdragen waarbij offensieve belangen van Europese industrie- en dienstenbedrijven worden uitgeruild voor concessies op gebied van landbouw en veehouderij. Te denken valt dan aan verdragen met de Mercosur-landen, Oekraïne, Canada (CETA) en Nieuw-Zeeland.

Sinds onze oprichting in 2015 hebben wij u diverse malen op de hoogte gebracht over de grote zorgen over deze vrijhandelsverdragen, omdat zij boeren blootstellen aan oneerlijke concurrentie en zo desastreus uitpakken voor gezinsbedrijven in de landbouw en veehouderij. In 2015 stuurden wij uw commissies een brief, destijds mede ondertekend door de varkenshouders verenigd in NVV en LTO Varkenshouderij (nu verenigd in POV) en de pluimveehouders binnen NVP en LTO pluimveehouderij.³ In 2016 overhandigden we op het Plein in Den Haag uw commissie een gezamenlijke publicatie *'TTIP en CETA een bedreiging voor de hoogwaardige Nederlandse en Europese landbouw, veehouderij en voedselvoorziening'* vergezeld van ons manifest *'Houd de boerderij TTIP- en CETA-vrij'*.⁴ Op 1 oktober 2019, dezelfde dag als het eerste boerenprotest, overhandigden boeren- en maatschappelijke organisaties een gezamenlijk manifest tegen de huidige vrijhandelsverdragen aan uw commissies op het Plein.⁵

Grootste bezwaar is dat deze vrijhandelsverdragen tot oneerlijke concurrentie voor Europese boeren leiden omdat er geen eisen mogen worden gesteld aan importproducten op gebied van milieu, dierenwelzijn en arbeidsomstandigheden. Slechts aan de voedselveiligheid van het importproduct zelf mogen eisen worden gesteld. Dit terwijl EU-boeren wel aan steeds hogere eisen moeten voldoen. Er worden in deze vrijhandelsverdragen wel mooie woorden over deze maatschappelijke doelen gesproken in de zogenaamde duurzaamheidshoofdstukken (*TSD-chapters*), maar die afspraken zijn tot nu toe boterzacht en niet afdwingbaar met sancties.

In veel genoemde partnerlanden zijn bestrijdingsmiddelen, hormonen of genetische modificatie toegestaan die in de EU zijn verboden, bestaan er geen dierenwelzijnseisen op de boerderij en/of zijn er geen controles op boerderijen. Daarbij zijn ook de eisen op gebied van voedselveiligheid, *tracking en tracing* en identificatie en registratie binnen de veehouderij, veel strenger in de EU dan in deze landen. Zo worden er legbatterij-eieren uit Oekraïne geïmporteerd terwijl de EU de legbatterij heeft verboden. Sinds er daar een oorlog woedt heeft de EU veel meer landbouwproducten toegelaten, die leiden tot oneerlijke concurrentie voor EU-boeren en terechte protesten van boeren in vooral Oost-Europa.

³ <https://www.aardeboerconsument.nl/wp/wp-content/uploads/2015/10/15-10-02-Brief-aan-Tweede-Kamer-over-TTIP-door-gezamenlijke-boerenorganisaties-1.docx>

⁴ In 2016 stuurden een aantal boeren- en maatschappelijke organisaties – binnen de TTIP, CETA en landbouwcoalitie – hun visie en manifest waarin zij zich uitspreken tegen CETA en TTIP.

<http://handelanders.nl/ttip-2-0-onderhandelingen-en-visie-op-landbouw/>

⁵ <https://milieudefensie.nl/actueel/manifest-bescherm-ons-tegen-handelsverdragen>

Uit de Brazilië, VS en Canada wordt rundvlees geïmporteerd, terwijl dierenwelzijnseisen op de boerderij daar vaak niet eens bestaan, of een stuk lager liggen. Met deze oneerlijke concurrentie wordt het onmogelijk te komen tot een effectief Landbouwakkoord met een eerlijk verdienmodel voor de boeren. Het is immers onmogelijk aan steeds hogere eisen te voldoen, als boeren deze niet terug zien in hun prijs en moeten concurreren met producten die niet aan die eisen hoeven te voldoen.

Relatie tussen handelsverdragen en het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB)

In de jaren vijftig werd het GLB opgericht met doelstellingen die nog steeds gelden zoals: de landbouwbevolking een redelijke levensstandaard verzekeren, de markten stabiliseren en de voedselvoorziening veiligstellen.⁶ Om tot kostendekkende prijzen aan boeren te komen werden Europese landbouwmarkten beschermd, minimumprijzen binnen akkerbouw en rundveehouderij ingevoerd en later ook de suiker- en melkquotering. GATT de voorloper van de WTO stond ook toe dat landen hun markten beschermden. Sinds 1962 gold dat niet meer voor soja en maisglutenmeel. Onder druk van de VS schafte de EU de importheffingen af, en ontstond het nog steeds bestaande 'Gat van Rotterdam'.⁷

Door het neoliberale beleid dat sinds de jaren tachtig en negentig internationaal ging overheersen, hebben overheden zich echter steeds meer teruggetrokken uit de voedselvoorziening. Op weg naar het landbouwakkoord binnen de WTO stapte de EU vanaf 1992 af van de stabiele en kostendekkende prijzen, binnen het zogenaamde Blairhouse-akkoord met de Verenigde Staten. Sicco Mansholt en Cees Veerman, respectievelijk destijds oud- en toekomstig minister van Landbouw waarschuwden in 1991 binnen een krantenartikel met de veelzeggende titel 'Liberalisering doet boer en milieu de das om; Voedsel wordt niet goedkoper als de prijzen dalen; Voorgestelde beleid leidt tot willekeur als ook tot fraude'⁸ stelden zij: *'Markten van belangrijke landbouwproducten kunnen niet zonder een zekere regulering. Die is onmisbaar om de omschakeling van de landbouw op milieuvriendelijke productiemethoden, die kostenverhogend zullen werken, en het leefbaar houden van het platteland, mogelijk te maken.'*

Deze waarschuwing werd echter in de wind geslagen en de neoliberale trein ging voort. Als gevolg van genoemde WTO-afspraken werden de prijzen verlaagd gedeeltelijk gecompenseerd door inkomenssubsidies. Dat gebeurde voor graan en rundvlees in 1992, voor melk in 2003 en suiker in 2004. In de decennia daarna werden deze gerichte inkomenssubsidies ontkoppeld van de productie, werden er milieuvoorwaarden aan verbonden. Momenteel is er sprake van generieke hectarepremies aan alle landbezitters.

Daarna werden onder druk van de exporterende multinationale agribusiness en boerenorganisaties als LTO Nederland de melkquotering afgeschaft in 2015. Dit onder protest van de DDB en NMV, die laatste waarschuwde al in 2007 dat dit een historische vergissing zou worden.⁹

Gevolg was dat een groot deel van de melkveehouders hun veestapel uitbreidde en dat de melkprijs vervolgens in elkaar stortte toen er toch onvoldoende vraag bleek te zijn. Bovendien moest het ministerie van Landbouw ingrijpen met fosfaatquota omdat de fosfaatproductie in Nederland boven het met de EU afgesproken fosfaatplafond dreigde te komen. Ook boeren die niet uitgebreid hadden, werden hiervan het slachtoffer. De huidige stikstofproblematiek is ook deels ter herleiden tot deze afschaffing van de melkquotering. Inmiddels wordt breed onderkend binnen de politiek en de landbouwsector dat dit inderdaad een historische vergissing was, maar helaas ontbreekt nog de

⁶ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/nl/sheet/103/het-gemeenschappelijk-landbouwbeleid-glb-en-het-verdrag>

⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Gat_van_Rotterdam

⁸ <https://www.nrc.nl/nieuws/1991/10/15/liberalisering-doet-boer-en-milieu-de-das-om-voedsel-6983662-a1209605>

⁹ *Afschaffing van de melkquotering: een historische vergissing!*, Nederlandse Melkveehouders Vakbond, maart 2007, zie: <https://aardeboerconsument.nl/wp/wp-content/uploads/2020/04/NMV-rapport-Afschaffing-vd-melkquotering-een-historische-vergissing.pdf>

bereidwilligheid bij beleidmakers om het aanbod weer op de vraag af te stemmen.

Na 2017 zorgde de afschaffing van de suikerquota tot een vergelijkbare scherpe daling van de suikerprijs aan akkerbouwers.

Boeren hebben dus te maken met te lage en onstabiele prijzen, terwijl de maatschappelijke eisen op gebied van milieu, natuur en dierenwelzijn stijgen. In deze omstandigheid zijn de hectarepremies hoog nodig om nog een redelijk inkomen te proberen te halen. Liefst onder zo min mogelijk milieuvorwaarden omdat deze leiden tot nog meer kosten. Ondertussen holt de boerenstand achteruit terwijl men al sinds 2019 in onzekerheid verkeert, ligt de bouw nagenoeg stil, en worden natuur- en milieudoelstellingen niet gehaald.

Alternatief

Hoe kunnen we uit genoemde impasse komen? Een mogelijk Nee tegen EU-Mercosur biedt een uitgelezen kans om terug te keren van de neoliberale dwaling van de afgelopen ruim 30 jaar. We dienen terug te keren naar marktregulering binnen de landbouw. De boerenorganisaties Nederlandse Akkerbouw Vakbond¹⁰ en *European Coordination Via Campesina*¹¹ deden hiertoe in 2023 ook een oproep. Een alternatief voor het GLB vanaf 2027 zou er als volgt uit kunnen zien:

1. Invoeren van flexibele EU productiebeheersing en minimumprijzen binnen de akkerbouw (met name bij stapelbare producten als graan, suiker en aardappelzetmeel) en de gehele veehouderij (melk, vlees en eieren), waarbij het aanbod door boeren wordt afgestemd op de koopkrachtige vraag van consumenten. Jaarlijks kan dit aanbod worden aangepast op de veranderende vraag. Ook zijn er – minimale – publieke interventievoorraden nodig om schokken in het aanbod op te vangen. Op deze manier krijgen Europese boeren weer stabiele kostendekkende prijzen en wordt dumping onder de kostprijs in het mondiale Zuiden voorkomen. Nu al kan het Markt Verantwoordelijkheid Programma worden ingevoerd, een crisisinstrument om te lage melkprijzen te voorkomen. Dit werd voorgesteld de Europeaan Milk Board waar DDB en NMV bij zijn aangesloten.¹² Aanvullend kunnen binnen Nederland afspraken over minimum garantieprijzen worden gemaakt binnen een Gedragscode Keten zoals voorgesteld door Agractie Nederland.¹³

2. Marktbescherming via importheffingen is nodig om een zo groot mogelijke Europese zelfvoorziening van voedsel en veevoer mogelijk te maken, met name op akkerbouw- en dierlijke producten, en producten waarvoor in Europa alternatieven kunnen worden geproduceerd. Met importheffingen op soja en palmolie krijgt de Europese teelt van plantaardige eiwit- en oliegewassen eindelijk een kans en kan worden toegewerkt naar échte kringlooplandbouw. Voorwaarde voor de importheffing op soja is dat veehouders de meerkosten voor duurder veevoer terugzien in hun prijzen (zie ook maatregel 1). Deze marktbescherming voorkomt ook dat er producten worden geïmporteerd die niet aan de milieu-, dierenwelzijns- en voedselveiligheidseisen voldoen die wel gelden voor Europese boeren, en die dus leiden tot oneerlijke concurrentie.

¹⁰ Voorstellen markt- en prijsbeleid: Juist Nu!, Nederlandse Akkerbouw Vakbond, januari 2023, zie: <http://www.nav.nl/2023/01/voorstellen-markt-en-prijsbeleid-juist-nu-2/>

¹¹ Putting market regulation at the heart of the debate about the CAP, European Coordination Via Campesina, November 2023, zie: <https://www.eurovia.org/publications/putting-market-regulation-at-the-heart-of-the-debate-about-the-cap/>

¹² Zie: <http://www.ddb.nu/nieuws/ddb/crisisinstrument-markt-verantwoordelijkheid-programma-moet-onmiddellijk-worden-ingezet/>

¹³ Aanbeveling door Agractie NL in hun visiedocument *Naar perspectief voor agrarisch Nederland* (2023), <https://agractie.nl/missie-visie/>

3. **Verhoging van Europese milieu- en dierenwelzijnseisen aan de boer** zijn alleen mogelijk als via genoemde marktbescherming oneerlijke concurrentie wordt uitgeschakeld. Ook economen als Mathijs Bouman erkennen dat effectief milieubeleid alleen mogelijk is als de EU haar markten beschermd, ook al is dat tegen de huidige WTO-regels.¹⁴

4. **Effectieve inzet van GLB-budget.** Als bij punt 1 en 2 genoemde maatregelen worden ingevoerd krijgen Europese boeren weer eerlijk en kostendekkend betaald voor hun duurzamere producten, en krijgen een inkomen uit de markt.

Alleen onder die voorwaarde, kunnen binnen het GLB de huidige algemene Europese hectaresubsidies aan de boer verdwijnen.¹⁵ Dit vrijkomende budget kan gebruikt worden om boeren die er voor kiezen, eerlijk en kostendekkend te betalen voor de groene en blauwe diensten die ze leveren aan de samenleving, en die in lijn liggen met de klimaat-, biodiversiteits-, landschaps- en natuurdoelstellingen. Dit betekent een verbetering van de betaling voor ecosysteemdiensten vanuit Pijler 2 vanuit het GLB. Maar om deze boeren werkelijk eerlijk te belonen dienen - naast dit extra beschikbaar GLB-budget - nationale budgetten voor groene diensten te worden verhoogd. Ook zullen EU-staatsteunregels hiervoor te worden aangepast om boeren een voldoende uurloon te bieden. Deze betere beloning voor groene diensten is noodzakelijk binnen een levensvatbaar verdienmodel, als de huidige natuurdoelstellingen en het onverhoopt werkelijk verdwijnen van de derogatie¹⁶, leiden tot extensivering binnen de veehouderij.

Wat betreft groen blauwe diensten valt te denken aan betaling voor natuur- en landschapsbeheer (zoals landschapselementen en weidevogelbeheer), vermindering van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest, en het verhogen van de organische stof in de bodem, om zo broeikasgassen op te slaan.¹⁷ Ook zijn er GLB-productsubsidies nodig om de teelt van eiwit- en vezelgewassen zoals bonen, erwten, lupine, vlas en hennep te stimuleren. Nederland dient deze - voor boer, milieu en natuur zeer nuttige - productsubsidies te verstrekken, vergelijkbaar met buurlanden als België en Duitsland. Het GLB-budget wordt zo veel effectiever ingezet, en kan dan zonder maatschappelijke kritiek worden behouden voor boeren, natuur en platteland.

5. **De Wereldhandelsorganisatie wordt drastisch hervormd** en wordt een VN-organisatie voor eerlijke handel, bijvoorbeeld binnen de UNCTAD. Landbouw wordt voortaan binnen vrijhandelsverdragen gehouden. Voor landbouwproducten wordt voedselsoevereiniteit maatgevend, waarbij elk land of een regio als de EU voedsel mag laten produceren door de eigen boeren voor de eigen bevolking op een zo duurzaam mogelijke manier. Dat betekent dat mondiaal importheffingen en productiebeheersing weer worden toegestaan. Ook worden er weer internationale grondstoffenovereenkomsten voor tropische producten als koffie en cacao afgesloten, die leiden tot stabiele prijzen aan producenten.

6. **Eerlijk mededingingsbeleid en sociaal beleid.** De oneerlijke marktmacht van (detail)handel en verwerkende industrie ten opzichte van de boer wordt aangepakt door verandering van het Europese en nationale mededingingsbeleid. Hierdoor wordt het verschil tussen consumenten- en boerenprijs zo klein mogelijk. Mochten voedselprijzen door genoemde maatregelen toch stijgen dan dienen de sociale

¹⁴ <http://mathijsbouman.nl/pijnlijk-voor-liberale-economen-voor-een-effectief-klimaatbeleid-zijn-misschien-flinke-importheffingen-nodig/> en <https://fd.nl/ opinie/1380747/hogste-tijd-voor-co2-belasting-op-vuile-import-ook-als-we-daarvoor-handelsregels-moeten-aanpassen-kqd1caiVtPza>

¹⁵ NAV pleit voor genoemde marktregulering (maatregel 1+2) en niet afhankelijk zijn van (GLB-)subsidies in hun visiedocument *De toekomst van de akkerbouw – Genoeg is Beter 2.0* (2020): <http://www.nav.nl/2020/06/het-document/>

¹⁶ De bij onze coalitie aangesloten boerenorganisaties Agractie NL, DDB, NAV en NMV pleiten voor behoud van de derogatie. Nederland produceert momenteel 470 miljoen kg N uit dierlijke mest en gebruikt daarentegen 220 miljoen kg N uit kunstmest. Door afschaffing van de derogatie wordt dierlijke mestgift afgebouwd en neemt het aandeel kunstmest toe. Dit heeft negatieve gevolgen zoals meer uitspoeling van N, meer CO₂ emissie, minder organische stof en minder bodemleven.

¹⁷ Zie voorstellen *Stip 2030, Perspectief voor agrarisch Nederland*, visiedocument Agractie NL (2021), <https://agractie.nl/wp-content/uploads/2021/04/Stip-2030-Visiedocument-Agractie.pdf>

uitkeringen en het minimum loon verhoogd te worden. Ook het afschaffen van de BTW op groente en fruit kan hierbij helpen. Op die manier hebben alle burgers toegang tot gezonder en milieuvriendelijker voedsel.

Tot slot

De coronacrisis heeft de noodzaak om te komen tot meer regionale zelfvoorziening binnen continenten in essentiële basisbehoeften zoals voedsel, medicijnen en medische apparatuur, weer eens aangetoond. De oorlog in Oekraïne en de steeds duidelijker wordende gevolgen van de klimaatcrisis, maken die urgentie alleen maar groter. Met het geschetste alternatief kan het internaliseren van milieu-, arbeids- en dierenwelzijnskosten in de consumentenprijs gecombineerd worden met een eerlijke en kostendekkende prijs aan boeren.

Met dit alternatief kunnen er bruggen worden geslagen tussen de belangen van boeren, natuur, milieu, dieren en het mondiale Zuiden. Het komende GLB na 2027 biedt een uitgelezen kans te werken aan een landbouw en voedselvoorziening dat alle boeren een eerlijk verdienmodel biedt, de leefbaarheid op het platteland en de toekomstige voedselzekerheid waarborgt, en bijdraagt aan Europese natuur- en milieudoelstellingen.

Hopelijk blijft uw Kamer evenals voor de verkiezingen in meerderheid tegen het vrijhandelsverdrag van de EU met de Mercosur, wanneer er landbouw in is opgenomen.¹⁸ Het Nee tegen dit verdrag biedt namelijk een uitgelezen kans voor dit geschetste alternatief.

¹⁸ Motie van het lid Ouwehand c.s. over het blokkeren van een EU-Mercosur-verdrag waarin de landbouw is opgenomen en het actief steun vergaren voor deze positie bij andere lidstaten (23-2-2023), <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2023D08026&did=2023D08026>